

Room for (Ex)Change in T&I Training

(Palacký Egyetem, Olmütz, Csehország 2022. november 11–12.)

Szentirmay Piroska

E-mail: szentirmay.piroska@gmail.com

2022. november 11–12. között a csehországi Olmützben a Palacký Egyetem Anglisztikai és Amerikanisztikai Tanszékének Fordítási és Tolmácsolási Csoportja hatodik alkalommal rendezte meg az Olmützi Fordítási és Tolmácsolási Fórumot (Translation and Interpreting Forum Olomouc – TIFO) „*Room for (Ex)Change in T&I Training*” címmel. A szervezők legfőbb célja a konferenciasorozattal, hogy alkalmat teremtsenek a találkozásra és eszmecserére mindazok számára, akik bármilyen módon, de kapcsolódnak a fordítás- és tolmácsolás területéhez, legyenek akár oktatók vagy hallgatók, profi fordítók vagy tolmácsok, szakmai szervezetek vagy a nyelvi ipar szolgáltatói, ideértve a támogató eszközöket és technológiát fejlesztő vállalatokat is.

A 2011-ben indított konferenciasorozat programja minden alkalommal a nyelvi közvetítésen belül egy adott témához igazodik. 2022-ben már a harmadik alkalommal került előtérbe a képzés területe, de az idei konferencián például olyan megközelítésben, hogy miként hatnak a piaci igények, illetve a technológia fejlődése a képzési programokra. A legutóbbi világpolitikai fejlemények is megjelentek az előadások témái között, így szó esett azoknak a tolmácsoknak a munkakörülményeiről is, akiknek a közreműködésére hirtelen megnőtt az igény az ukrainai menekültek fogadása miatt. Számos előadó kutatása kapcsolódott a jogi szakfordításhoz, valamint a modern technológiához is. Külön szekció foglalkozott gépi fordítással és utószerkesztéssel, de volt olyan előadás is, amely a tolmácsok munkájában megjelenő digitális technológia kutatásával foglalkozott. Elmondható, hogy az előadások megoszlása a fordítás- és tolmácsolástudomány között kiegyensúlyozott volt. A szervezők a korábbi évekhez hasonlóan, sikerrel hívtak meg olyan neves szakembereket a plenáris előadásokra, akik a konferenciára jelentkezők érdeklődésére számot tarthattak, és a rendezvény színvonalának meghatározói voltak mindkét tudományágban.

Hivatkozás: Szentirmay P. 2023. Room for (Ex)Change in T&I Training (Palacký Egyetem, Olmütz, Csehország 2022. november 11–12.). *Fordítástudomány* 25. évf. 1. szám. 103–108.

DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.25.1.7>

A Fórumon 15 országból vettek részt előadók, összesen 39, országonként általában egy-két előadással. A magyar fordítás- és tolmácsolástudományi kutatások bemutatásaként három előadás hangzott el, ennél nagyobb számban természetesen a házigazda Csehország és a szomszédos Szlovákia szerepelt az Amerikai Egyesült Államok, Ausztria, az Egyesült Arab Emírségek, Lengyelország, Nagy-Britannia, Olaszország, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovénia, Törökország és Ukrajna mellett. Az előző TIFO 2019 konferencia után (Ugrin 2020) magyar kutatók immár második alkalommal vettek részt a nemzetközi eseményen.

Az idei Fórum egyik újdonsága volt, hogy a kétnapos konferenciaprogramot szintén két napra elosztott műhelymunka előzte meg. A három workshop kihangsúlyozta a 2022-es TIFO konferencia három fókuszát: a fordító- és tolmácsolás mellett a technológiai fejlődésnek is köszönhetően teret nyelő korpusznyelvészet szerepét és a jogi szakterület kihívásait. A műhelybeszélgetéseknek szentelt két nap – a már korábbi évek során hagyománnyá vált – rövid városnézéssel és a konferenciára érkező résztvevők fogadásával ért véget.

A magyar fordítás- és tolmácsolástudományt a konferenciabeszámoló készítőjén kívül három oktató-kutató képviselte előadóként a Szegedi Tudományegyetemről: Lesznyák Márta, Bakti Mária és Sermann Eszter.

A konferenciát a Palacký Egyetem nemzetközi kapcsolatokért felelős rektorhelyettese, Jiří Stavovčík nyitotta meg, majd az első plenáris előadás következett. *The long and winding road from translator competence to expertise* címmel tartott prezentációjában Catherine Way, a spanyolországi Granada Egyetem oktatója és kutatója azt a kérdést járta körül, hogy miben különbözik a fordítói kompetencia és a fordítói szaktudás.

Catherine Way előadásában azokból a legjelentősebb nehézségekből indult ki, amelyekkel a fordítóképzés oktatói találkozhatnak. Kiemelte az élethosszig tartó tanulási készség jelentőségét, amelynek köszönhetően a hallgatók nemcsak tanulni tanulnak meg, hanem a kritikus gondolkodást is elsajátítják. Fontosnak tartja, hogy az oktatók tisztában legyenek azzal is, milyen elvárásokkal, célokkal érkeznek a hallgatók a fordítóképzésre. Ugyanakkor elengedhetetlen, hogy a hallgatók aktívan vegyenek részt az órákon, ami a szemináriumok dinamikájának növelésével érhető el. A fordítói szaktudáshoz nélkülözhetetlenek olyan készségek is, amelyekre még mindig kevés figyelmet fordítanak a fordítóképzésben, pedig a professzionális nyelvi közvetítő eszköztárából nem hiányozhatnak. Way példaként hozta az Európai Unió Fordítási Főigazgatósága European Master's in Translation (EMT) szakértői csoportjának legfrissebb, 2022-ben kiadott Kompetencia Keretrendszerét, azon belül is főleg a 21. készségként megfogalmazott puha készségeket (*soft skills*), amelyek az időbeosztásra, a határidők tartására vonatkoznak; a 22. készségcsoportot, amely a munkamennyiség, kognitív terhelés, stressz és kritikus szakmai helyzetek kezelését foglalja magába; valamint a folyamatos önértékelést elősegítő 26. készségkészletet, amely nemcsak az egész életen át tartó tanulás fontosságának elismerését tartalmazza, hanem a személyes stratégiák és az együttműködő tanulás által létrejött kompetenciák és készségek frissítését és fejlesztését is.

A fordítói készségek és a fordítói szaktudás közötti különbség sokat vitatott terület. Egyes vélemények szerint a szaktudás abban különbözik a kompetenciától, hogy az előbbi alatt az átlagon felüli és kiemelkedő szakterületi ismereteket értjük. Mások szerint a szaktudás elsősorban nem az, amikor a rutinproblémák megoldására használjuk ismereteinket, hanem egyfajta képesség az újonnan felmerülő, vagy váratlan problémák hatékony kezelésére, valamint ezeknek a tapasztalatoknak a hasznosítása a folyamatos fejlődés érdekében. Az előadó kiemelte, hogy a fordítóképzésnek kulcsszerepe van a jövő szakembereinek nevelésében, hiszen a kezdő és tapasztalt szakemberek között a kognitív folyamatok minden területén felfedezhetők a különbségek.

A képzés során az oktatóknak olyan körülményeket kell kialakítaniuk, amelyek egyfajta irányított döntéshozatali folyamatnak teremtik meg a feltételeit. A jól felépített tantermi tevékenységeknek konstruktív oktatói visszajelzésekkel kell párosulniuk annak érdekében, hogy a szaktudás eléréséhez nélkülözhetetlen tudatos gyakorlás (*deliberate practice*) beépüljön a hallgatók fejlődési folyamataiba. Mivel a kompetenciák teljes körére kiterjedő szisztematikus fejlődés és tudatos gyakorlás vezetnek a szakértelemhez, a fejlődési folyamat meghatározó eleme a kitarás. Ebben a folyamatban az oktatókra is felelősség hárul, amikor a hallgatók gyengeségeit és erősségeit igyekeznek azonosítani, mert ezekre konstruktív megoldási javaslatokat kell adniuk, ugyanakkor törekedniük kell arra, hogy kézben tartsák azokat a folyamatokat is, amikor a hallgatók egymás között értékelik saját teljesítményüket és osztják meg tapasztalataikat.

Az első plenáris előadás után kétrészes panelbeszélgetés következett Ladislav Hlavatý, a cseh RWS Csoport fordítójával és szenior nyelvi mérnökével, Iva Paráková szabadúszó fordítóval és tolmáccsal, nyelvtanárral, Pavol Šveda gyakorló tolmáccsal, a szlovákiai Comenius Egyetem tolmácsoktatójával, Elisabet Tiselius konferenciatolmáccsal, a Stockholmi Egyetem tolmácsoktatójával, Catherine Way fordításkutatóval és a Granadai Egyetem fordításoktatójával, valamint Federico Zanettinnel, aki nemcsak politológus, médiaszakértő, hanem korpuszkutató is, valamint a Perugiai Egyetem fordításoktatója. A résztvevők olyan kérdésekre keresték a választ, hogy milyen új trendeket, fejlődési folyamatokat, eltolódásokat tapasztaltak meg személyesen a fordítás és tolmácsolás területén az utóbbi időben, miként jelenthet a felsőoktatás hozzáadott értéket a fordító- és tolmácsszakmának, és milyen szerepe lehet a nyelvi ipar érintettjeinek a fordító és tolmácsszakma formálásában.

A kerekasztalt követő ebédszünet után került sor a konferencia második plenáris előadására *Corpora, categorization and news translation* címmel, a 2022-ben megjelent *The Routledge Handbook of Translation and Methodology* (Zanettin és Rundle 2022) társszerkesztőjének, Federico Zanettinnek az előadásában, aki a kézikönyv korpusznyelvészetet bemutató címszavából kiindulva (Silvia Bernardini és Adriano Ferraresi 2022) mutatta be a fordítástudományban alkalmazott korpuszok típusait, a háttérben meghúzódó elméleti megfontolásokat, valamint azokat az eszközöket, amelyek a fordítások vizsgálatát lehetővé teszik a korpuszok segít-

ségével, mint pl. a konkordanciák, szócsoportok, kollokációk és kolligációk, gyakorisági listák, illetve kulcsszavak keresése, valamint n-grammok. Az előadó kiemelte, hogy a korpusznyelvészet nem önmagáért létező fordításkutatási módszer, hanem olyan megközelítés, amelynek kvalitatív és kvantitatív perspektívái egyaránt vannak. Különösen részletesen mutatta be Harvey Sacks társalgáselemzés (*conversation analysis* – CA) elméletét, valamint Leudar és munkatársai résztvevőkategorizálás-elemzés (*Membership Categorization Analysis* – MCA) elméletét. Ez utóbbi azoknak az eljárásoknak a formai vizsgálatára vonatkozik, amelyek segítségével az emberek nemcsak a többi embert, hanem azok cselekedeteit is értelmezik. Ezek az elméletek a hírszövegek fordításában is relevánsak, amikor a politikai diskurzuson belül a társadalmi kategóriákat kifejező fogalmak kapcsán meghozott fordítói döntések eltolódást okoznak.

A délutáni plenáris előadást az egyéni prezentációknak teret adó szekcióülések követték. Egyszerre három szekció közül választhattak a konferencia résztvevői, majd egy rövid kávészünet után újból három szekcióra került sor, szekciónként mindig három előadással. A moderátoroknak köszönhetően az előadások közötti átjárhatóságot a meghirdetett időpontok pontos betartása tette lehetővé. Az első szekciók a jogi szakfordítás, a fordító- és tolmácsolás regionális perspektívái, valamint a nyelvi iparral történő együttműködés témái köré csoportosultak. Az SZTE kutatócsoportja, Lesznyák Márta, Bakti Mária és Sermann Eszter a jogi szakfordítással foglalkozó szekcióban mutathatták be a PACTE-csoport kompetenciamodelljén alapuló kutatási eredményeiket *The role of source language competence and subject knowledge in legal translation* címmel. A jogi szakfordítás témája a második szekciósorozatban is folytatódott, egy másik szekció a tolmácsolással foglalkozott, egy harmadik pedig az együttműködő tanulással a fordítóképzésben.

Az intenzív konferenciaprogram első napját zongoraest és állófogadás tette teljessé, az Egyetem Corpus Christi kápolnájában és belső udvarában, ahol a résztvevőknek alkalma nyílt a kötetlen beszélgetésre, eszmecserére, a kapcsolatok építésére.

A második konferencianap délelőttjén a tolmácsolás kapott főszerepet a plenáris előadásnak is köszönhetően, amelyet Elisabet Tiselius tartott, aki maga is aktív konferenciatolmács, a Stockholmi Egyetem oktatója és kutatója, valamint az Európai Fordítástudományi Társaság elnöke. *Pedagogical foundations of (public service) interpreter training* című előadásában Elisabet Tiselius a svéd tolmácsolást mutatta be a közösségi tolmácsolásra fókuszálva. A prezentációból a hallgatóság képet kapott a Stockholmi Egyetem tolmácsolási programjairól, amelyben a közszolgálati, valamint a jelnyelvi tolmácsolás BA szinten, a konferenciatolmácsképzés MA szinten folyik. A tolmácsolás szerves része a nyelvi készségek fejlesztése, elsajátítása mellett a tolmácsolási készségek fejlesztése, ideértve a jegyzeteléstéchnikát, a különböző tolmácsolási módokat és a szituáció-kezelési készségeket.

Ahogy az előadó kifejtette, a didaktikai megfontolásoknak különböző pedagógiai megközelítések adnak tudományos alapot: a behaviorista megközelítés, a

kognitív pedagógia, a pedagógiai és a szociológiai konstruktivizmus. A tolmácsképzés története során is többféle pedagógiai irányzat érvényesült, mint a Hébert (1952), Rozan (1956), Seleskovitch és Lederer (2002), valamint Bancroft (2005) nevével fémjelzett behaviorista és kognitív pedagógiai megközelítés, valamint a Setton és Dawrant (2016), Tebble (2014), Gile (2009), D’Hayer (2013), továbbá Šveda és Djovčoš (2021) által képviselt pedagógiai konstruktivizmus és a szociológiai konstruktivizmus. Wadensjö (1998) munkásságának köszönhetően ez utóbbi vált a közösségi tolmácsképzés alapvető megközelítésévé, mivel ebben a tolmácsolási módban a fordítás mindig kontextusban zajlik.

Elisabet Tiselius fontosnak tartja, hogy a hallgatók a kontextus figyelembevételével sajátítsák el a tolmácsolási készségeket, ezért a kognitív behaviorista megközelítéshez illeszkedő szerepjátékot és csoportmunkát alkalmazza mint osztálytermi módszert. Annak érdekében, hogy a hallgatók pontosan megérthessék a gyakorlatot felvezető utasításokat és a módszer elérje célját, először bemutatja a kontextus értelmezéséhez szükséges fogalmakat. A megközelítés egy másik fontos aspektusa a hibára való nyitottság, mind az oktató, mind a hallgató részéről, hogy azokból tanulni lehessen. Az ilyenfajta tapasztalati tanulás szemléltetésére a Kolb-féle tapasztalati modellt, illetve Kolb tapasztalati tanulási stíluselméletét (Kolb 2015) hozta példaként. A módszer tehát a hallgató önértékelésére is épül, hogy miként értékeli saját tolmácsolási teljesítményét; a tanulócsoport pedig elemzi, hogy ki és miként vett részt a szituációba ágyazott szerepjátékban.

A plenáris előadást követően szintén kétszer három szekcióban hallgathatták meg az érdeklődők a gépi fordítással és utószerkesztéssel, a tolmács- és a fordítóképzéssel, valamint a képzési programtervezéssel kapcsolatos előadásokat, illetve a tolmácsolás és a nyelvi közvetítés különböző perspektíváival foglalkozó prezentációkat. A délelőtti szekcióülések egyikén Bakti Mária *The development of C to A consecutive interpreting competence in the light of retrospection: results of a longitudinal case study* címmel mutatta be a retrospektív módszer segítségével végzett longitudinális esettanulmányát a konszekutív tolmácsolási kompetencia C munkanyelvről A munkanyelvre fejlesztése kapcsán.

A tolmácsképzés témakörével foglalkozó délutáni szekcióülés során a jelen cikk szerzője tartott előadást *Preparing for simultaneous conference interpretation in a religious context using the digital booth: Implications for interpreter training* címmel abból a kutatásából, amely egy szinkrontolmácsolási eseményt vizsgál egyházi kontextusban, s amelynek eredményei alátámasztják a tolmácsképzés fontosságát a tolmácsolási készségek kiegyensúlyozott fejlesztése szempontjából, kitérve a technikai eszközök használatára is.

Az összesen négynapos nemzetközi rendezvény a negyedik szekcióblokk után egy rövid záróeseménnyel és egy utolsó, kötetlen beszélgetésre, konklúzióra alkalmas szendvicsebédellel zárult a kora délutáni órákban. A konferencia résztvevői között megerősödhetek a már korábban kialakult kapcsolatok, de új szakmai együttműködések is születtek, újabb kutatási ötletek merültek fel. Többen ismerősként köszöntek egymásra a világjárvány után, az év során újra felélénkülő je-

lenléti konferenciaeseményeknek köszönhetően. Az SZTE kutatócsoportjának többen is kifejezték érdeklődésüket az eddig elvégzett vizsgálatok iránt, hozzátevé további javaslatokat, kérdéseket.

A korábbi évek során elhangzott előadások közül számos prezentáció olvasható tanulmány formájában a konferencia honlapján (<https://tifo.upol.cz>), ahol az összes korábbi alkalom anyaga is elérhető.

Irodalom

- Bancroft, M. 2005. *The Interpreter's World Tour: An Environmental Scan of Standards of Practice for Interpreters*. Washington, DC: National Council on Interpreting in Health Care.
- Bernardini, S., Ferraresi, A. 2022. Corpus linguistics. In: Zanettin, F., Rundle, C. (eds) 2022. *The Routledge Handbook of Translation and Methodology*. London and New York: Routledge. 207–222. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315158945-16>
- D'Hayer, D. 2013. Public service interpreter education. In: Schäffner, C., Kredens, K., Fowler, Y. (eds) *Interpreting in a Changing Landscape: Selected papers from Critical Link 6*. Benjamins Translation Library 109. Amsterdam: John Benjamins. 321–337. DOI: <https://doi.org/10.1075/btl.109.24dha>
- European Master's in Translation. 2022. Competence Framework. Megtekintés: 2022. 11. 08. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/about_the_european_commission/service_standards_and_principles/documents/emt_competence_fwk_2022_en.pdf
- Herbert, J. 1952. *The Interpreter's Handbook: How to become a Conference Interpreter*, Geneva: Georg.
- Gile, G. 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*, rev. edn. Amsterdam: John Benjamins. DOI: <https://doi.org/10.1075/btl.8>
- Kolb, D. A. 2015. *Experiential Learning. Experience as the Source of Learning and Development*. Pearson Education, Inc.
- Rozan, J. F. 1956. *La prise de Notes en Interprétation Consécutive*. Geneva: Georg.
- Seleskovitch, D., Lederer, M. 2002. *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*. Paris: Didier Érudition.
- Setton, R., Dawrant, A. 2016. *Conference Interpreting: A Trainer's Guide*. Amsterdam: John Benjamins. DOI: <https://doi.org/10.1075/btl.121>
- Šveda, P., Djovčoš, M. 2021. *Translation and interpreting training in Slovakia*. Bratislava: STIMUL, Advisory and Publishing Centre Comenius University in Bratislava.
- Tebble, H. 2014. A Genre-Based Approach to Teaching Dialogue Interpreting: The Medical Consultation. In: *The Interpreter and Translator Trainer* 8 (3): 418–436. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2014.972651>
- Wadensjö, C. 1998. *Interpreting as interaction*. London and New York: Longman.
- Ugrin Zs. 2020. TIFO 2019 – Translation and Interpreting Forum (Csehország, Palacký Egyetem, Olomouc, 2019. november 15–16.) *Fordítástudomány* 22. évf. 1. szám. 105–108. DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.22.1.7>
- Zanettin, F., Rundle, C. (eds) 2022. *The Routledge Handbook of Translation and Methodology*. London and New York: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315158945>